

Javnaðarflokkurin

Løgtingið

Løgtingsmál nr. 2/2012: Uppskot til samtyktar um tiltøk til tess at venda skeivu gongdini í fráflyting og burðaravlopi

Uppskot til samtyktar

Løgtingið heitir á landsstýrið um at fyrireika og leggja fyri Løgtingið frágreiðing um, hvørji tiltøk skulu setast í verk, til tess at venda teirri hótandi gongdini við áhaldandi fráflyting, fallandi burðaravlopi og minking í fólkatálinum.

Heitt verður á landsstýrið um at seta eina fakliga nevnd við m.a. umboðum frá Fróðskaparsetri Føroya at útgreina orsökirnar til og avleiðingarnar av hesi skeivu gongdini og koma við eini tilráðing um, hvørji stig kunnu muna best at røkka hesum endamáli, bæði við stuttari og langari freist.

Heitt verður á landsstýrið um at leggja frágreiðing fyri Løgtingið áðrenn 1. apríl 2013, við uppskotum um langtíðar íløgur og politisk átøk til tess at røkka endamálinum, við breiðari undirtøku í allari politisku skipanini.

Heitt verður á landsstýrið um at leggja fyri Løgtingið játtanaruppskot um at halda neyðugar útreiðslur av nevndararbeiðinum.

Viðmerkingar:

Síðstu 8-9 árin hava vit sæð eitt rættiligt óheppið mynstur í eini skeivari demografiskari gongd:

- Øðrumegin er tað burðaravlopið – avlopið millum føðital og deyðatal, sum skal gera, at fólkatálið veksur ella heldur tøm. Hetta minkar hvørt ár og er søguliga lágt nú.
- Samstundis er ein stór og heldur veksandi nettofráflyting á hvørjum ári, sum er so mikið størri enn tað lítla burðaravlopið, at úrslitið av hesum báðum verður negativt.

Hesi bæði viðurskiftini mynda gongdina í fólkatálinum, sum nú er farið at minka fjórða árið á rað.

Stóra fráflytingin tekur meinast burtur av ungu ættarliðunum:

- Frá 2004 til 2011 var nettofráflytingin tilsamans 1992 fólk, 1072 kvinnur og 920 menn. Av hesum vóru 1808 ella 91% ungfólk millum 20 og 24 ár.

Tann unga fráflytingin er serliga vandamikil fyri okkara samfelag. Hesi eru um at vera í tí aldrinum, har tey annars skulu syrgja fyri, at seta nýggju ættarliðini av føroyingum í verðina. Tað skapar av sær sjálvum eitt støðugt minkandi grundarlag fyri burðartalínum fyri komandi ættarliðini.

Soleiðis eru vit komin inn í eina ónda ringrás, ið tekur grundarlagið undan framtíðar fólkaøkstri, og móttvegis skapar grundarlag fyri áhaldandi fólkaþáttning.

Tá hesi bæði henda samstundis – minkandi burðaravlop og veksandi fráflyting - verður avleiðingin vanlukkulig fyri samfelagið.

Vit kunnu samanbera hesa støðuna, vit hava havt 8-9 síðstu árin, við tað tíðarskeiðið, ið líkist mest viðvíkjandi flytingini. Tað var í 1950- og 60-unum, tá ringar tíðir vóru í Føroyum og stór fráflyting. Men tá hevði man eitt stórt burðaravlop á umleið 600 árliga. So sjálvt um fráflytingin tá var um 240 fólk um árið, so leyp kortini av, tí burðaravlopið var so mikið størri enn fráflytingin. Tí kundu vit hava ein munandi fólkaþáttstur tá.

Men nú er burðaravlopið komið heilt niður móti 200, og tað er jú nógv minni enn árliga fráflytingin, ið nú er farin upp um 350 um árið. Fyri seinasta 12-mánaðaskeiðið 1. mai 2011 til 1. mai 2012 hava vit havt eina nettofráflyting á 400 fólk.

Tí fáa vit hetta undirskotið, tvs. eina áhaldandi fólkaþáttning nú á fjórða ári.

Álvarsligasta langtíðaravleiðingin av hesi skeivu demografisku gongdini er, at fólkasamansetingin millum aldursbólkar av skeivast:

- vit fáa færri børn og ung,
- færri ungar familjar at tryggja fólkagrundarlagið,
- færri fólk í bestu arbeiðsárum at framleiða, veita tænastur og skapa tjóðarinntøkuna
- støðugt skeivari lutfall millum unga og eldra fólk

Hetta kann lýsast við tølunum fyri árin 2004-2011, har øll undir 40 ár eru blivin umleið 2.000 fólk færri, meðan øll yvir 40 ár eru blivin nakað tað sama fleiri.

Um útlitini er ilt at siga, tí nógv av samfelagsligu fyrirteytunum kunnu broytast skjótt og nógv. Tó ber til at siga, at um gongdin heldur fram so sum síðstu 8-9 árin - tvs at um tað flyta líka nógv av landinum, og tað ikki eydnast at fáa ein størri part av ungu ættarliðunum at flyta heimaftur - so kunnu vit verða eini 5000 fólk færri um eini 35-40 ár. Hetta hevði samsvarað við eina minking í fólkatálinum á umleið 140 um árið. Tað kann samanberast við, at í 2011 minkaði fólkatálið við 169 fólkum, og fyribilstølini fyri 2012 benda á, at hetta talið er heldur veksandi enn minkandi.

Hvat eru orsøkirnar til hesa skeivu gongdina? Hvat kunnu samfelagsligu avleiðingarnar verða? Og hvat kunnu vit gera til tess at royna at venda hesi skeivu gongdini?

Tað ber illa til at svara, tí higartil er eingin gransking, ið kann lýsa hesi viðurskipti. Tó hava vit fólk við ymiskum viðkomandi fakligum førleikum, sum á hvør sínum øki og saman kunnu greina demografisku og samfelagsligu gongdina, og út frá tí koma við einum tilmæli til politisku skipanina um, hvat kann gerast fyri at venda skeivu gongdini.

Tí miðar hetta uppskotið eftir at seta slíka fakliga nevnd, sum kann gera neyðugar útgreiningar, so at politiska skipanin hevur hollari grundarlag til tær neyðugu avgerðir, sum skjótast gjørligt mugu takast hesum viðvíkjandi.

Fyri at fáa neyðuga fakliga støði í nevndina, heldur Javnaðarflokkurin, at landsstýrið eigur at velja fyra vísindafaklig umboð eftir tilmæli frá Fróðskaparsetri Føroya, og fyra fyrisingarfaklig umboð fyri aðalráðini í mentamáli, vinnumáli, almannamáli og fíggjarmáli. Aftrat hesum verður mett, at partarnir á arbeiðsmarknaðinum eiga at velja hvør sítt umboð í nevndina.

Av tí at arbeiðið er umfatandi og hefur skund, metir Javnaðarflokkurin, at tíðarfreistir eiga at verða settar soleiðis, at arbeiðið verður gjørt liðugt innan rímliga tíð. Fyribilsfrágreiðing eigur at verða liðug í oktober 2012, so landsins myndugleikar og stovnar kunnu fyrireika seg til at taka fyrstu stigin um neyðug tiltøk longu í hesum ári. Síðani eigur nevndin, áðrenn mars 2013, at koma við endaligari frágreiðing og tilráðing, so landsstýrið kann leggja fyri Løgtingið frágreiðing áðrenn 1. apríl 2013 við uppskotum um langtíðar íløgur og politisk átøk til tess at røkka endamálinum, við breiðari undirtøku í allari politisku skipanini.

Ein slík kanning hefur fíggjarligar avleiðingar. Um peningur ikki er tøkur hjá landsstýrinum til arbeiðið, verður heitt á landsstýrið at leggja játtanaruppskot fyri Løgtingið um at halda neyðugar útreiðslur av nevndararbeiðinum.

Á Løgtingi, tann 31. juli 2012

Aksel V. Johannesen